

Література

1. Беркли-Ален Мадэлин *Забытое искусство слушать*. СПб.: Питер, 1997. 246 с.
2. Вердербер Р., Вердербер К. *Психология общения*. СПб.: Ев-рознак, 2003. 320 с.
3. Джонсон Д. У. *Тренинг общения и развития*; пер. с англ. Москва: ИГ «Прогресс», 2000. 248 с.
4. Ильин Е.П. *Психология общения и межличностных отношений*. СПб.: Питер. 2010. 576 с.
5. Мерманн Э. *Коммуникация и коммуникабельность*; пер. с нем. Москва: Гуманитарный центр, 2007. 296 с.
6. Суховершина Ю.В., Тихомирова Е.П., Скоромная Ю.Е. *Тренинг коммуникативной компетенции* — М.: Академический Проект; Трикта, 2006. — 112 с. — (Информационные технологии).
7. Харрис Т.Э. *Я — о'кей, ты о'кей*. Москва: Академический про-спект, 2006. 69 с.

Федоренко Наталія Іванівна

кандидат соціологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціології,
факультету управління персоналом,
соціології та психології
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
м. Київ, Україна
196819@ukr.net

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ «SOFT SKILLS» У СТУДЕНТІВ ОПП «СОЦІАЛЬНІ ТА МЕДІА- КОМУНІКАЦІЇ»

Сучасний ринок праці демонструє чіткі сигнали, що визначають поведінку нинішніх і потенційних працівників. Ці сигнали дають імпульси розвитку освіти. Вища освіта в даний час сприймається як імперативна вимога роботодавця, як необхідна, але недостатня умова здобуття робочого місця в ефективному сегменті ринку праці. Водночас властиві трудовій сфері складність і динамічність недостатньо відчуваються та усвідомлюються мо-

лодими фахівцями, породжуючи неточні уявлення та неадекватні очікування стосовно майбутньої кар'єри. Перманентні зміни на ринку праці впливають на розвиток освітніх технологій та інноваційних стратегій навчання і виховання. Іншими словами, йдеться про фундаментальну зміну стратегічних цілей освіти і перехід до її гуманістичної моделі, про становлення нової освітньої парадигми та впровадження нових підходів навчання, що можливо лише за оновлення форм і методів керування освітніми процесами. Головним завданням сучасної вищої школи стає створення професійної особистості, готової швидко адаптуватися у новому соціальному середовищі та здатної до самореалізації і кар'єрного розвитку. Тому зростають роль і відповідальність вищої школи у питаннях розвитку загальних і фахових компетенцій сучасних фахівців.

В епоху швидкої інформатизації суспільства основною конкурентною перевагою є наявність у співробітників «м'яких» навичок (soft skills). Незалежно від професійної кваліфікації сучасні фахівці повинні вирізнятися високим коефіцієнтом «soft skills», що забезпечують 85% кар'єрного успіху сьогодення. Концепція «soft skills» за останні 20 років стала невід'ємною складовою світового ринку праці у найрізноманітніших сферах економіки та суспільства. У багатьох контекстах «soft skills» прирівнюють до таких термінів, як «employability skills» (навички для працевлаштування), «people skills» (навички спілкування з людьми), «non-professional skills» (непрофесійні навички), «key skills» (основні навички), «skills for social progress» (навички для соціального розвитку), «life skills» (життєві навички). Країни — члени Європейського Союзу прийняли ряд документів, які дозволяють ввести уніфіковану класифікацію «soft skills» для Єдиного європейського економічного простору. Європейські ініціативи з розвитку навичок включали «Rethinking Education» — консультування країн — членів ЄС щодо інвестування в розвиток навичок для отримання оптимальних соціально-економічних результатів; у 2018 році були прийняті 11 директив, які передбачають впровадження нових методів навчання і викладання для розвитку у студентів університетів ЄС «soft skills», особливо пов'язаних з цифровою і технологічною діяльністю. Для функціонування нової політики і її інститутів у 2017 році була розроблена офіційно прийнята класифікація і пояснення до неї, що отримала назву «Європейські навички, компетенції, кваліфікації і види занять» (ESCO), що включає в себе тисячу триста вісімдесят чотири навички, затребуваних ринком праці (ESCO

Handbook, 2017). Це навички, пов'язані з комунікацією, креативністю та управлінням; вони визначають ефективність мислення. На відміну від «жорстких» навичок, які можна формувати і розвивати, «м'які» навички складніше освоювати та змінювати.

Схожі тенденції в освітній і кадровій політиці мають місце в Північній Америці, Австралії, а також ряді країн, що розвиваються (наприклад, у Китаї, Малайзії). Багато великих дослідницьких центрів США вивчали феномен «soft skills», у тому числі Інститут майбутнього (Institute for the Future) підготував спільно з Університетом Фенікса в 2011 році на основі методології форсайта прогноз щодо розвитку затребуваних навичок на ринку праці (IFTF, 2011) [4, с. 32].

Аналізуючи сучасні зарубіжні та вітчизняні дослідження бачимо, що поняття «soft skills» починає вживатися у наукових роботах ще з 90-і рр. ХХ століття. Одними з перших до нього звертаються американські та німецькі фахівці в галузі управління, пізніше воно з'являється в працях представників бізнесу і освіти. «М'які» навички прийнято розглядати в доповненні до технічних, «жорстких» навичок (hard skills), тобто професійних навичок, що забезпечують виконання фахових завдань. Доцільно зауважити, що в науковій літературі немає єдиної позиції щодо визначення сутності «soft skills» і їх класифікації. Оскільки цей термін має англосовне походження, звернемося до зарубіжних джерел для його визначення. У Кембриджському словнику (Cambridge Dictionary) вказано, що «soft skills» — це здатність людей спілкуватися один з одним і добре працювати разом. У словнику “Collins English Dictionary” надано таке визначення «soft skills» — міжособистісні вміння так, як здатність ефективно спілкуватися з іншими людьми та працювати в команді. У словнику з управління персоналом (Dictionary of Human Resource Management) «soft skills» — це компетенції працівника, пов'язані із такими видами діяльності, як робота з клієнтами, комунікації, вирішення проблем, командна робота. Національною Асоціацією з вивчення «soft skills» (National Soft Skills Association) це поняття інтерпретується як характеристики людини, вміння слухати, комунікативні та лідерські вміння, необхідні для професійного та особистісного зростання.

У працях зарубіжних дослідників, зокрема К.Й.Перез Мейя, Е.Р.Пурцелл, Ж.В.Реєс Бернардо та ін. «soft skills», з одного боку, є загальними (неакадемічними) вміннями, а з іншого — найважливішими вміннями на сучасному світовому ринку праці, особливо в умовах стрімкого розвитку технологій. Дослідники про-

понують такі види «soft skills»: комунікативні вміння, критичне мислення та вміння вирішувати проблеми, вміння працювати в команді, вміння навчатися протягом життя та управляти інформацією, підприємницькі вміння, етика та професіоналізм, лідерські вміння.

Аналогічні погляди висловлює інша група зарубіжних учених, а саме: Б.А.Ріттер, Е.Е.Смалл, Дж.У.Мортімер, виокремлюючи серед «soft skills» вміння працювати в команді, комунікативні та лідерські вміння, вміння вирішувати проблеми [8]. Деякі науковці розглядають «soft skills» як соціологічний термін, що відноситься до коефіцієнта емоційного інтелекту людини; набір рис особистості, соціальні навички, комунікативні здібності, особисті звички, дружелюбність і оптимізм. З іншого боку, ряд авторів визначають «м'які» навички, акцентуючи їх роль у розбудові професійної кар'єри. «М'які» навички — це риси характеру, що поліпшують здатність людини взаємодіяти з іншими людьми працездатність і перспективи кар'єрного росту. «М'які» навички — це особисті якості, особливості, таланти або рівень захоплення професійною діяльністю, які відрізняють дану особистість від інших людей зі схожими вміннями і компетентністю [4, с. 33].

Цікавим є той факт, що безліч цінних ідей стосовно можливостей формування м'яких навичок можна віднайти в численних англomовних науково-популярних публікаціях: в особистих блогах зарубіжних освітян, бізнес-консультантів, фахівців із персоналу або на сайтах освітніх представництв. Це доводить важливість даного методичного аспекту в самоосвіті й освіті протягом життя, а також демонструє те, що дане питання розробляється не тільки теоретично, а й практично.

Аналіз україномовного наукового дискурсу дозволив установити, що останнім часом інтерес практиків і теоретиків освіти до потенціалу дисциплін вищої школи для формування м'яких навичок помітно зростає, що засвідчують студії А. Безус, І. Гевлича, Л. Гевлич, К. Ковалю, Ю. Федорової, І. Федулової та ін. Вітчизняні науковці поділяють погляди своїх зарубіжних колег.

За твердженням Г. Бабій, особистісні якості є доповненням професійних, а професійні якості обумовлюють ті особистісні якості, які повинен мати або розвивати в собі фахівець для професійного зростання. По суті, soft skills — це навички, вміння та характеристики, які дозволяють бути успішними у професійній діяльності. До них відносять: лідерські якості та вміння працювати у команді, вміння проводити переговори, вміння ставити та досягати поставлених цілей, управління часом, цілеспрямова-

ність, презентаційні навички, навички ефективної комунікації, стресостійкість, креативність, творчий підхід до вирішення завдань та аналітичні здібності тощо. Сталого переліку, як і класифікації «soft skills», не існує. Оскільки, зрозуміло, що для різних видів діяльності пріоритетними є різні види «soft skills» [6].

Ю. Давлетшіна, О. Чуланова трактують «soft skills» як соціально-трудова характеристику сукупності знань, умінь, навичок і мотиваційних характеристик фахівця в сфері взаємодії між людьми. Вміння ефективно керувати своїм часом, переконувати та вести переговори, лідерство, емоційний інтелект — усі ці навички необхідні для успішного виконання роботи, вони відповідають вимогам посади та стратегічним цілям організації [7].

З метою глибшого розуміння та аналізу «soft skills» розглянемо різні структурні моделі розвитку цих навичок у студентів, які пропонуються фахівцями. С. Наход представив поняття «soft skills» як комплекс неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей», що впливають на успішне виконання професійних обов'язків будь-якого профілю, зокрема спеціалістів соціономічного профілю. Соціономічні професії — це професії у сфері «людина — людина», які вирішують професійні завдання, пов'язані із забезпеченням соціального благополуччя у громаді, налагодження комунікаційних зв'язків між індивідами, трансляцією соціокультурного досвіду та формування суспільно прийнятих норм, правил, традицій. До таких професій належать педагоги, психологи, соціальні педагоги та соціальні працівники. Одним із головних компонентів «soft skills» цих фахівців є соціально-комунікативна компетентність, яка відображає спроможність фахівця ефективно взаємодіяти з оточенням, незважаючи на зміни соціального середовища; готовність та вміння контактувати с особистостями будь-якого віку; наявність знань, умінь і навичок конструктивного спілкування; наявність внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у певному колі ситуації міжособистісної взаємодії. До структури «soft skills» автор також включає емоційний інтелект, соціальну фасилітативність і прогностичний компонент.

Заслуговує на увагу також думка автора, за якою вагомим значення у структурі м'яких навичок соціономічних професій надається акмеологічному компоненту, що спирається на центри самоіндивідуалізації людини та представлений такими якостями особистості: ініціативністю, самостійним цілепокладанням, інтенсивною включеністю у діяльність, ергічністю (розумовою, психологічною витривалістю), психологічною пластичністю (здатні-

стю пристосуватися до змін), володінням прийомами саморегуляції (самоконтролю, самокорекції, самокомпенсації), орієнтацією на саморозвиток і самовдосконалення, прагненням до самореалізації [12].

Погоджуються із С. Находом стосовно поняття «soft skills» як комплексу неспеціалізованих надпрофесійних «гнучких компетентностей» Н. Коляда і О. Кравченко. Для майбутніх фахівців соціономічних професій автори пропонують таку класифікацію «soft skills»:

– **уміння працювати в команді**: вміння слухати, здатність бачити єдину мету і знаходити шляхи її досягнення, вміння поєднувати власні амбіції із колективною справою, готовність підтримати, вміння переконувати і знаходити компроміс;

– **лідерські якості**: здатність об'єднувати людей навколо соціально значущої мети, вміння брати на себе відповідальність за весь колектив;

– **креативність**: вміння знаходити нестандартні нові рішення знайомих ситуацій, здатність генерувати і втілювати в життя нові ідеї;

– **організаторські здібності**: вміння об'єднувати людей і чітко визначати обов'язки відповідно до можливостей кожного, ініціативність і вимогливість до себе та інших;

– **комунікація**: вміння спілкуватися відповідно до ситуації, враховувати міміку і жести, вміння домовлятися, відповідно починати і завершувати розмову, підсумовувати результати розмови, готовність спілкуватися з клієнтами будь-якого віку;

– **емоційний інтелект**: вміння розпізнавати чужі емоції та демонструвати свої, налагоджувати емоційний контакт для спільної роботи;

– **робота з інформацією**: вміння збирати, аналізувати й оцінювати нову інформацію, задавати потрібні питання; орієнтуватися у широкому інформаційному полі сучасного світу;

– **системне мислення**: вміння планувати, ставити поточні та кінцеві цілі та реалізовувати їх, аналізувати складні ситуації, знаходити оптимальне рішення;

– **мотивація**: уміння мотивувати себе і своїх клієнтів, розуміти чужі мотиви та наміри, долати проблеми і кризи та мотивувати клієнтів до цього [10].

К. Коваль пропонує іншу класифікацію, яка включає такі якості «soft skills» для майбутніх фахівців:

індивідуальні якості: властивість приймати рішення та вирішувати проблеми; чітко ставити завдання і формулювати цілі;

позитивне мислення та оптимізм; орієнтація на клієнта та кінцевий результат;

комунікаційні якості: зрозуміло формулювати думки (повідомлення); дружнє спілкування і гарні манери; взаємодіяти з різними типами людей; структурувати й модерувати наради (обговорення); вислуховувати та брати до уваги всі точки зору; відповідати аргументовано, зрозуміло, вчасно і ввічливо; готувати та робити якісні презентації; враховувати культурні і міжнаціональні особливості;

управлінські якості: грати в команді; об'єднувати і мотивувати команду; навчати та розвивати членів команди; передбачати та запобігати ризикам; чітко планувати та керувати часом.

Науковець вважає, що класифікація не може бути вичерпною і враховувати абсолютно усі «soft skills». Тому що використання цих навичок передбачає також уміння використовувати різні моделі поведінки навіть в однакових ситуаціях, глибоко розуміти власні інтереси та інтереси зацікавлених сторін, швидко і чітко розставляти пріоритети, робити кращий вибір за наявності альтернатив, швидко прилаштовуватись відповідно до нових викликів та обставин, бути стресостійким до навантажень, вміти досягати поставленої мети [9].

Бачимо, що фахівці, аналізуючи особливості «soft skills» пропонують власні структурні підходи до об'єднання м'яких навичок у різні групи, базуючись на особливостях майбутньої спеціальності студентів. Так, наприклад, викладачі, що готують спеціалістів з іноземних мов пропонують такі моделі.

Л. Гребінник пропонує умовно об'єднати «soft skills» у чотири групи.

Соціальні навички: культурна та мультикультурна компетентність, емпатія та здатність вибудовувати стосунки з іншими, уміння слухати та формулювати власне висловлювання.

Ментальні навички: креативність у розв'язанні завдань, мультидисциплінарне мислення.

Організаційні навички: самодисципліна, робота в команді.

Особистісні навички: витримка, віра в себе, ініціативність, відповідальність, емоційна стабільність, гнучкість [3, с. 23-24].

К. Корнюш поділяє «soft skills» на дві великі групи, які, втім, повсякчас перемишуються: **персональні** (особистісні) та **інтерперсональні** (міжособистісні) м'які навички. До категорії персональних м'яких навичок належать самоорганізація та самомотивація (поєднання позитивного ставлення до робочих і академічних завдань із ініціативністю наполегливо працювати за власним бажан-

ням); здатність підходити до вирішення проблем із холодною головою й знаходити рішення, найвигідніше в кожній конкретній ситуації; відповідальність; рішучість (що передбачає зважений підхід і перспективне мислення в прийнятті рішень); здатність працювати в стресових ситуаціях і вміння грамотно розподіляти час, змушуючи його працювати на себе; гнучкість (адаптивність, здатність до навчання, відкритість новому) тощо. До групи інтерперсональних належать навички спілкування; емоційний інтелект; здатність емпатувати; вміння висловлюватися і бути зрозумілим; уміння чути, а не просто слухати; лідерські якості (не стільки як здатність керувати, скільки як уміння мудро мотивувати інших); спроможність працювати в команді; вміння бути переконливим і впливовим під час виступів, дискусій і переговорів, вдумливо шукаючи рішення, що задовольнить усі сторони; здатність досягати порозуміння з людьми, які оточують, тощо [11].

О. Глазунова пропонує структуру найважливіших «soft skills» для майбутньої успішної кар'єри випускників ІТ-фаху.

До першої групи вона відносить **навички комунікації**. До цієї групи включені такі компетентності, як здатність до роботи у команді, проведення переговорів, здатність до ефективної комунікації з використанням різних інструментів (всередині команди, клієнтами, керівниками), міжособистісного спілкування, вміння переконувати, розв'язувати конфліктні ситуації, приймати групові рішення, проводити презентації. Комунікативні навички надзвичайно важливі для успішного ІТ-фахівця, оскільки групи розробників програмних продуктів можуть працювати віддалено та вміння спілкуватися між собою, знання іноземних мов, вміння вести ділову переписку, вирішувати конфліктні ситуації, приймати групові рішення, збільшує шанси ефективної роботи над виконанням проекту. Інша частина застосування комунікативних навичок стосується роботи з клієнтами, для якої важливим є включене активне слухання, вміння правильно ставити запитання, лаконічно висловлюватися, вміння працювати з запереченнями є складовими ефективної комунікації.

До другої групи належать **навички особистої ефективності**, які включають компетентності з управління часом, відповідальності, стресостійкості, вміння досягати поставленої цілі, креативності та аналітичного мислення. Для успішного ведення ІТ-бізнесу надзвичайно важливо бути проактивними та інноваційними, постійно самовдосконалюватися, оскільки ІТ-фахівці все частіше віддають перевагу цікавим проектам, новим технологіям і підприємствам з прозорою системою організації праці.

Третю групу становлять *управлінські навички*, основу яких складають компетентності з роботи у команді. Вміння сформува-ти та згуртувати команду, систему комунікацій між їх учасника-ми, лідерські якості, вміння мотивувати учасників команди, — це саме ті компетентності, які необхідні для успішної роботи в складі команди з розробки програмних продуктів [2].

Проаналізувавши різні підходи фахівців до класифікації необхідних «soft skills» майбутнім фахівцям, бачимо, що деякі науковці роблять акцент на лідерських якостях, умінні працювати в команді, емоційному інтелекту (С. Наход), деякі більшу увагу зосереджують на персональних (особистісних) та інтер-персональних (міжособистісних) навичках (К.Корнюш). Л. Гребінник виділяє у складі «soft skills» ще соціальні та мента-льні навички. Але не можна не помітити, що всі дослідники так чи інакше до структури «soft skills» обов’язково відносять комунікативні навички, організаційні чи управлінські навички та індивідуально-особистісні якості. Більшість робить акцент на важливості формування цих навичок для майбутньої успіш-ної кар’єри. На основі зробленого аналізу автором була сфо-рмована структура необхідних «soft skills» для студентів Освіт-ньо-професійної програми «Соціальні та медіакommунікації» (табл. 1).

Таблиця 1

Структура «Soft Skills» для студентів ОПП «Соціальні та медіакommунікації»

<p>Соціальні навички</p>	<p>Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності); Здатність діяти соціально відповідально та свідомо; Здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя</p>
---------------------------------	--

<p>Комунікативні навички</p>	<p>Навички міжособистісної взаємодії; Продуктивна комунікативна діяльність; Ораторська майстерність; Активне слухання; Здатність до аргументованого представлення власної думки, компетентної та толерантної дискусії з опонентами; Здатність до самопрезентації та створення професійного іміджу; Здатність до продуктивної критики та самокритики. Вміння розв'язувати конфліктні ситуації та пристосовуватися до «важких» людей у спілкуванні; Вміння протистояти маніпулюванню та запобігати перепонам у професійній діяльності</p>
<p>Навички особистої ефективності</p>	<p>Навички цілепокладання; Навички ефективної організації та планування своєї діяльності; Навички ефективної самоорганізації та встановлення пріоритетів; Навички самомотивації; Позитивне мислення та оптимізм, емоційна стабільність, стресостійкість</p>
<p>Організаційно-управлінські навички</p>	<p>Вміння працювати в команді; Вміння організувати систему комунікацій між їх учасниками; Вміння мотивувати учасників команди; Здатність бачити єдину мету і знаходити шляхи її досягнення; Навички організації ділової комунікації: бесіди, переговори, наради</p>
<p>Лідерські навички</p>	<p>Здатність об'єднувати людей навколо соціально значущої мети; Вміння брати на себе відповідальність за колектив; Вміння об'єднувати людей і чітко визначати обов'язки відповідно до можливостей кожного; Вміння переконувати і знаходити компроміс; Ініціативність і вимогливість до себе та інших; Вміння приймати самостійні рішення та вирішувати проблеми.</p>
<p>Аналітичні навички</p>	<p>Критичне мислення, Вміння знаходити нестандартні, нові рішення Вміння генерувати і втілювати в життя нові ідеї (креативність) Вміння орієнтуватися у широкому інформаційному та комунікаційному полі сучасного світу.</p>

Формування загальних компетенцій сьогодні розглядається як важливий результат навчання в закладах вищої освіти, разом з професійними компетенціями. На відміну від останніх, які зазначені в посадових інструкціях, кваліфікаційних характеристиках, легко визначаються і вимірюються, наявність сформованих «м'яких» навичок визначити не так просто, а тому їх оцінка достатньо часто є суб'єктивною. Проте більшість роботодавців, на думку Н. Длугунович, вважають їх так само важливими, як і професійні знання та вміння. Останні швидко застарівають, а «soft skills» є актуальними завжди. Слід зазначити, що, за словами О. Богдан, на підставі результатів досліджень, проведених у 16 європейських країнах, можна стверджувати, що 93 % роботодавців вважають «soft skills» не менш важливою якістю працівника, ніж його професійні навички (Богдан, 2019) [16].

Зрозуміло, що формування «soft skills» у студентів має відбуватися під час навчального процесу. І для ефективності цього процесу необхідно по-перше, запроваджувати окремі курси, які спрямовані на формування загальних компетенцій, і по-друге, використовувати сучасні технології навчання, які сприяють формуванню м'яких навичок під час оволодіння новими знаннями. Кафедра соціології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у 2019 р. створила й апробувала у рамках спеціальності «Соціологія» нову освітньо-професійну програму «Соціальні та медіа-комунікації». Перелік компетентностей випускника даної ОПП включає: інтегральну компетентність (здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері соціології, що передбачають застосування основних соціологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю та невизначеністю умов); загальні компетентності (усього 12, серед них здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях; здатність спілкуватися іноземною мовою; здатність працювати в команді; здатність бути критичним і самокритичним; здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність діяти соціально відповідально і усвідомлено; навички міжособистісної взаємодії; здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями; здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології; здатність генерувати нові ідеї (креативність) та спеціальні (фахові, предметні) компетентності (усього 10). Як ми бачимо, перелік загальних компетенцій випускника ОПП «Соціальні та медіакомунікації» фактично включає більшість «soft skills» для

студентів, які ввійшли в запропоновану структуру «soft skills» навичок для студентів ВНЗ (див. табл. 1).

Нові освітні стандарти висувають також певні вимоги і до програмних результатів навчання. Бакалавр соціології ОПП «Соціальні та медіа-комунікації» повинен продемонструвати такі результати навчання: пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач; ефективно виконувати різні ролі (зокрема організатора, комунікатора, критика, генератора ідей, виконавця тощо) у команді в процесі вирішення фахових задач; вміти використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі пошуку, збору та аналізу соціологічної інформації; обґрунтовувати власну позицію, робити та аргументувати самостійні висновки за результатами досліджень і аналізу професійної літератури; презентувати результати власних досліджень для фахівців і нефаківців; знати та дотримуватися етичних норм професійної діяльності соціолога; планувати, розробляти та реалізовувати комунікаційну політику організації (підприємства, установи, фірми), стратегій кампанії; визначати зони потенційної соціальної напруженості у різних соціальних системах, розробляти заходи щодо запобігання конфліктів та ефективному їх розв'язанню.

З цілєю отримання необхідних програмних результатів навчання та формування загальних і професійних компетенцій у студентів освітньо-професійна програма «Соціальні та медіа-комунікації» пропонує студентам навчально-тренувальний практикум і тренінг-курси із залученням провідних фахівців у соціальних і медіа-комунікаціях. У межах практичних занять студенти беруть участь у науково-дослідних сумісних проектах кафедри та університету. В рамках ОПП кафедра соціології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» запропонувала дисципліни професійної підготовки, що спрямовані на формування загальних, фахових і соціально-комунікативних навичок студентів-соціологів. Викладачами кафедри були розроблені наступні дисципліни: «Інформаційні технології в соціології», «Професійна та комунікативна культура соціолога», «Соціальна психологія», «Основи теорії та практики соціальних комунікацій», «Соціальні технології», «Оціночні дослідження в соціальній сфері», «Комунікації у діловому спілкуванні», «Міжкультурна комунікація», «Методологія соціологічного дослідження», «Основи теорії та практики соціальних комунікацій», «Соціологія управління», «Соціологія інновацій», «Соціологія кар'єри і лідерства», «Соціологія конфлікту», «Соці-

ологія реклами та масових комунікацій», «Основи PR», «Теорія і практики дослідження сучасних медіа», «Соціальний діалог», «Етика бізнес-комунікацій» та інші. Ці дисципліни формують у студентів необхідні їм сьогодні вміння:

- здатність до співробітництва в групі та команді, мобільність, вміння адаптуватись у складних ситуаціях і визначати особисті цілі та виконувати різні ролі й функції в колективі; вміння визначати й реалізовувати мету комунікації залежно від обставин;

- здатність аналізувати основні закономірності взаємодії, де розкривається зв'язок між міжособистісними і суспільними відносинами;

- здатність робити висновки з взаємодії індивідів, соціальних груп, спільнот і суспільств; аналізувати соціальну психологію груп і виявляти особливості спілкування в реальних соціальних групах; вміння демонструвати комунікативні компетенції;

- здатність моделювати ситуації внутрішньої динаміки груп та їх розвитку; вміння володіти навичками самоаналізу, бути критичним і самокритичним на засадах цінування та поваги до різноманітності й мультикультурності;

- здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому;

- здатність самостійно планувати, організовувати та проводити соціологічне дослідження;

- здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;

- здатність презентувати результати соціологічних досліджень для фахівців і нефаківців;

- здатність дотримуватися у своїй діяльності норм професійної етики соціолога;

- здатність застосовувати ефективні соціальні та медіа-комунікації у роботі з різними соціальними категоріями;

- здатність застосовувати комунікативні технології для управління соціально-економічними відносинами.

Для успішного опрацювання і засвоєння вказаних дисциплін і формування «soft skills» у студентів ВНЗ важливу роль відіграють **сучасні технології навчання**. Ці технології навчання охоплюють різноманітні методи та прийоми, які допомагають сформувати у майбутніх фахівців необхідні загальні та фахові компетенції. До таких технологій зараховують: мультимедійні інформаційні технології, моделювальні технології, тренінгові технології та ігрові методи. Зараз в систему освіти активно впро-

ваджуються інформаційні технології, що базуються на програмних продуктах самого широкого призначення. У навчальних закладах успішно застосовуються різні програмні комплекси як відносно доступні (текстові й графічні редактори, засоби для роботи з таблицями й підготовки комп'ютерних презентацій), так і складні, часом вузькоспеціалізовані (системи програмування, системи керування базами даних, пакети символної математики й статистичної обробки даних). Інформаційні технології навчання вже важко уявити без технологій мультимедіа — поєднання кількох засобів подання інформації в одній комп'ютерній системі: тексту, звуку, графіки, мультиплікації, відео, ілюстрацій (зображень), просторового моделювання. Інші форми мультимедіа, такі як подання інформації у вигляді слайдів і магнітного запису, інтерактивне відео та відеопродукція використовуються вже певний час у ВНЗ. Технологічний процес і розвиток комп'ютерної техніки зробили можливою одночасну презентацію інформації у вербальній і невербальній формах. Завдяки цьому учасники навчального процесу можуть опановувати складні системно-структурні явища тієї чи іншої галузі знання у мультимедійному середовищі, що використовує можливості комп'ютерної анімації і спирається на внутрішню модальність конкретного індивіда.

Однією з беззаперечних переваг засобів мультимедіа є можливість розроблення на їх основі інтерактивних комп'ютерних презентацій, які можна використовувати при розробці та презентації групових проєктів з різних предметів. Використання інформаційних мультимедіа-технологій у системі освіти дозволяє розвивати творчий і інтелектуальний потенціал студента і його здібності, що вкрай необхідно йому як майбутньому фахівцеві для швидкого та ефективного адаптування у житті. Для цього викладачі кафедри соціології використовують завдання з розроблення мультимедійних групових студентських проєктів. Це сприяє розкриттю, збереженню та розвитку індивідуальних здібностей студентів, формуванню у студентів пізнавальних можливостей, прагненню до самовдосконалення; забезпеченню комплексності вивчення явищ дійсності, безперервності взаємозв'язку між гуманітарними, технічними науками та мистецтвом; постійному динамічному оновленню змісту, форм і методів навчальних процесів. Мультимедійна інформація відрізняється чіткістю, лаконічністю, доступністю. У процесі роботи з нею студенти вчаться аналізувати, висловлювати власну думку, вдосконалюють уміння працювати на комп'ютері. Якщо застосування мультимедійних технологій добре продумане, заняття буде образним, наочним,

цікавим, життєвим, дозволить розвивати уміння студентів працювати в парах і групах.

Для того щоб сформувати у студентів вміння працювати з сучасними технологіями, їм пропонуються вибіркові навчальні завдання, які спонукають їх самостійно створювати власні мультимедійні презентації. Така самостійна робота допомагає студентам у формуванні необхідних їм навичок: уміння працювати з мультимедійними технологіями, презентувати свою роботу, вміння працювати в команді та розвиває у студентів пізнавальні можливості і прагнення до самовдосконалення. На заняттях використовуються також методика, які можуть поєднувати разом тренінгові і мультимедійні технології. До таких інновацій можна віднести — відеотренінг. Така методика роботи ефективно доповнює та підкріплює сприймання нової інформації та її аналіз.

До сучасних технологій навчання, які забезпечують розвиток «soft skills» у студентів відносять **імітаційну (моделювальну) технологію**. Специфіка імітаційної технології полягає в моделюванні в навчальному процесі різного роду відносин і умов реального життя. Орієнтація студентів у процесі такого «життєвого» навчання в реаліях суспільної, наукової, культурної та інших сфер життя дає змогу їм бачити перспективи свого життєвого шляху й, відповідно, планувати й усвідомлено здійснювати розвиток своїх загальних і професійних компетенцій. Імітаційна технологія може реалізовуватись у формі аналізу конкретної ситуації або її вирішення. Метод аналізу конкретної ситуації та її вирішення полягає у тому, що його учасникам дається реальна ситуація, що мала ті або інші наслідки (позитивні чи негативні). Студенти повинні визначити проблему, сформулювати її, з'ясувати, які були умови, які обиралися засоби вирішення проблеми, чи були вони адекватні й чому тощо. У цьому випадку аналізується вже дія, яка відбулася. Під час вирішення ситуації, яка дається студентам, слід не тільки сформулювати проблему, але й, об'єднавшись в групи, розробити варіанти її вирішення. Потім організовується захист рішень, колективне обговорення. Ця технологія відрізняється від традиційного навчання дієвим характером навчання та використанням групи як засобу розвитку індивідуальності. У такій діяльності формуються прийоми спілкування, мислення, розуміння, рефлексії, дії. Ця робота розвиває вміння швидкої адаптації до колективної діяльності, ознайомлює з механізмами створення команди та з принципами виділення лідерів. Упровадження імітаційної технології допомагає сформувати

у студентів певні ціннісні орієнтації, уміння, що пов'язані з культурою спілкування та культурою мислення.

Ефективними за певних умов можуть бути **організаційно-діяльнісні ігри**, які передбачають організацію групової діяльності на основі розгортання змісту навчання у вигляді системи проблемних ситуацій і взаємодії всіх суб'єктів навчання в процесі їх аналізу. Завдання викладача «зробити» групу одиницею навчального процесу, але за умови збереження особистої позиції кожного. **Рольові ігри** характеризуються наявністю завдання (проблеми) й розподілом ролей між учасниками для його вирішення. **Ділові ігри** — це імітаційне моделювання реальних механізмів і процесів. Це форма відтворення предметного й соціального змісту якої-небудь реальної діяльності (професійної, соціальної, політичної, технічної). Необхідні знання засвоюються учасниками гри в реальному для них процесі інформаційного забезпечення ігрових дій, у формуванні цілісного образу тієї або іншої реальної ситуації. **Пізнавально-дидактичні ігри** — це ігри, у яких створюються ситуації, що характеризуються включенням досліджуваного в незвичайний ігровий контекст. Варто розрізнити дидактичні ігри, побудовані на зовнішній цікавості, і ігри, що вимагають дій, які входять до складу діяльності, що підлягає засвоєнню. Методи аналізу й вирішення конкретних ситуацій, пізнавально-дидактичні, рольові та ділові ігри можна представити як своєрідну **групу сучасних технологій**, яку потрібно застосовувати поступово. Це означає, що студентів потрібно поступово готувати до ігор. Починати треба з аналізу й рішення конкретних ситуацій, де моделі об'єкта й відносин уже задані в готовому виді. Потім за складністю впливають пізнавально-дидактичні ігри, які можуть проводитися у вигляді найпростіших елементів цікавості, у вигляді копіювання наукових, культурних, соціальних явищ (конкурс знавців, конференція тощо) чи у вигляді предметно-змістовних моделей. Пізнавальні ігри можуть містити вже елементи рольових ігор, які є складнішими для студентів. Після набуття досвіду розігрування ролей студенти достатньо підготовлені до ділових ігор. Для того щоб учасники ігор діяли компетентно, бажано з певної теми організувати систему імітаційних методів, вивчаючи матеріал шляхом аналізу й вирішення ситуацій, пізнавальних, рольових і ділових ігор [5, с. 109-115].

Синтезом релаксопедичних підходів (зняття бар'єрів, психологічне звільнення) і ланцюга імітаційних проблемних ситуацій, у тому числі й конфліктних, у яких учасники виконують відведені їм соціальні ролі відповідно до поставлених цілей, наповнені

навчальні імітаційні ігри. Ефективними можуть бути також ігри пошукового характеру, результатом яких повинні бути реальні проекти перетворень, дослідження та висновки щодо суперечливих підходів. Безпосереднє емоційне включення студентів у конкретну ситуацію, колективна діяльність студентів у пошуку кращих рішень, можливість широкого варіювання ситуацій, оволодіння новими методиками безпосередньо в справі, у процесі ділового спілкування, тренування інтуїції та фантазії, розвиток імпровізаційних можливостей і вміння швидко реагувати на обставини, що змінюються, робить метод навчальних ігор дуже ефективним щодо формування «soft skills» у студентів.

Слід зазначити, що *тренінгові технології* є також важливою складовою сучасних технологій навчання. Спілкування учасників у ході тренінгу охоплює дві складові: зміст і процес. Зміст тренінгу — це тематика, що вивчається під час роботи. Процес тренінгу — це те, як взаємодіють учасники тренінгу під час навчання, яку атмосферу створюють, які ролі відіграють, як впливають один на одного. Ефективність процесу тренінгу залежить від методів тренінгу. Це те, у якій спосіб організоване навчання (міні-лекція, дискусія, робота у складі малих груп, кейс-метод тощо). Існують також такі види тренінгів, які націлені на формування та розвиток умінь, навичок і настанов ефективного спілкування — це тренінг партнерського спілкування, тренінг сенситивності та тренінг креативності, що пов'язані з психогімнастичними вправами. Психогімнастичні вправи з тренінгу сенситивності розвивають чутливість у сприйманні навколишнього світу, психологічних явищ і перш за все самого себе. Розвинута сенситивна здібність визначає можливості людини у встановленні та підтримуванні контактів у спілкуванні. Такі ж вправи з тренінгу креативності допомагають простежити та оцінити досягнення в межах програми тренінгу, з'ясувати, які відбулися зміни у діяльності представників різних груп. Продукти тренінгу креативності — це швидкість, гнучкість, точність, оригінальність мислення, толерантність, здатність до вирішення проблемних завдань і ситуацій. Робота у групах активізує студентів, збільшує результативність їхньої діяльності. Відбір тренінгових вправ залежить від творчості самого викладача, від мети заняття, перш за все розвиваючої: які вміння і навички на занятті потрібно сформувати у студентів [14, с. 27-28].

Впровадження тренінгових технологій у процес навчання сприймається студентами дуже позитивно. Серед основних причин такого ставлення студентів, можна виділити те, що викорис-

тання тренінгових технологій на заняттях зацікавлює предметом, забезпечує зв'язок теорії та практики та активізує навчально-пізнавальну діяльність студентів. Найчастіше на заняттях викладачі використовують *дискусію і кейси*. Дискусія — це метод, який дозволяє викладачу реалізувати цілий комплекс навчальних цілей. Під час дискусії студенти вчаться пропонувати й обговорювати ідеї, припущення, обстоювати різні точки зору, доводити й обґрунтовувати певні позиції, погляди, підходи, вказувати переваги і недоліки застосування різних методів, всебічно аналізувати проблему і приймати певні рішення. Кейси допомагають викладачу не тільки наблизити навчання до життя, а й навчити студентів описувати, характеризувати, порівнювати, класифікувати певні ситуації і способи їх вирішення, описувати причини і наслідки їх виникнення, аналізувати і оцінювати різні способи дій, вказувати типові помилки, пропонувати, обґрунтовувати та обирати доцільні способи вирішення ситуацій. Активно використовується викладачами на заняттях і мозковий штурм. Цей метод допомагає викладачам спрямовувати студентів на розв'язання складних проблем, пошук кращої відповіді на запитання, оптимального вирішення ситуації.

Для формування «soft skills» важливо також забезпечити для студентів відповідні навчальні умови: серед методично обґрунтованих шляхів розвитку м'яких навичок визначаємо органічну комбінацію форм організації навчальної діяльності (індивідуальної, парної, групової), збалансоване поєднання видів мовленнєвої діяльності і методів і вправ, які відтворюють реальні життєві сценарії і фахово орієнтовані ситуації, а також належну реалізацію процесу само- та взаємооцінювання навчальних досягнень і результатів роботи. Форми роботи на заняттях включають роботу в парах, малих і великих групах. За спостереженнями І. Москери (I. Mosquera), практики групової роботи створюють необхідне середовище для розвитку толерантності та інклюзії в групах студентів, сприяють формуванню організаційних навичок і вмінь злагоджено і результативно працювати в групах: доказово й влучно висловлювати свою позицію, переконувати, дослухатися до думки інших, домовлятися, йти на компроміси, поступатися, активно слухати й говорити по черзі, зважаючи на певні обмеження в часі, розподіленому між учасниками. Утім, як зазначає Дж. Гармер (J. Harmer), необхідно розважливо підійти до формування пар і груп студентів, які виконуватимуть певне завдання разом, оскільки зазвичай студенти віддають перевагу спільній роботі з тим, хто й у повсякденному житті належить до їхньої зони комфорту.

Постійне перегрупування студентів дасть змогу кожному з них контактувати з багатьма іншими, будувати відносини і домовлятися зі студентами з різними темпераментами, точками зору, стилем поведінки, соціокультурним досвідом [11].

Викладачі також мають забезпечити те, щоб студенти спробували різні ролі й, відповідно, різні функції в парах чи групах (лідера, організатора, модератора, виконавця тощо). Парна й групова робота сприяє розвитку не тільки низки комунікативних навичок, але й стимулює розвиток емоційного інтелекту, адже, свідомо спостерігаючи за поведінкою й емоціями інших, студенти стають грамотнішими, починають краще розрізняти емоції, правильно їх тлумачити, відповідно на них реагувати й вибудовувати комунікацію відповідно до емоційного стану партнера. Індивідуальні форми роботи на занятті також потребують відповідної уваги та є перспективною ареною формування м'яких навичок, оскільки індивідуальна робота сприяє розвитку таких навичок, як (відповідальності, організованості, креативності та медіаграмотності тощо).

Отже, сьогодні в навчальному процесі вищої школи використання сучасних технологій навчання стає нормою. Під час проведення занять зі студентами викладачі використовують проблемні та бінарні лекції, тренінгові технології та мультимедійні інформаційні технології, що базуються на програмних продуктах самого широкого призначення. Ці форми і методи допомагають студентам не тільки швидко та ефективно оволодіти необхідними теоретичними знаннями, а й формують у студентів необхідні їм загальні та професійні компетенції.

Проаналізувавши особливості впровадження різних сучасних технологій навчання у вищу освіту, ми показали, як сьогодні за їх допомогою сформувані в майбутніх фахівців необхідні їм «soft skills» навички. Щоб успішно створювати професійну особистість, готову до сприйняття соціальних змін, освоєння нових цінностей і зразків поведінки, здатну до саморозвитку і самореалізації. Кафедра соціології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» постійно працює над створенням нових навчально-тренувальних практикумів, тренінг-курсів і сучасних дисциплін із використанням проблемно-творчих інноваційних технологій навчання. В рамках науково-дослідної роботи студенти мають можливість брати активну участь у проектах кафедри і демонструвати результати своєї роботи на щорічних Всеукраїнських науково-практичних конференціях студентів, аспірантів і молодих вчених, які організовує і проводить кафедра соціології.

Література

1. Бацунов С., Дереча И., Кунгурова И., Слизкова Е. Современные детерминанты развития soft skills. *Концепт*. 2018. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennyye-determinanty-razvitiya-soft-skills>
2. Глазунова О., Волошина Т., Корольчук В. Розвиток «Soft skills» у майбутніх фахівців з інформаційних технологій: методи, засоби, індикатори оцінювання. Open educational e-environment of modern University, special edition (2019). URL: <search.ukr.net/?q=2.%09Глазунова+О.%2С+Волошина+Т.%2С+Корольчук+В.+Розвиток+«Soft+skills»+у+м+айбутніх+фахівців+з+інформаційних+технологій#gsc.tab=0&gsc.q=2.%09Глазунова%20О.%2С%20Волошина%20Т.%2С%20Корольчук%20В.%20Розвиток%20«Soft%20skills»%20у%20майбутніх%20фахівців%20з%20інформаційних%20технологій&gsc.page=1>
3. Гребінник Л. Мовна практики за кордоном як один із шляхів формування «Soft skills» у сучасного фахівця. «Soft skills — невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 90 с.
4. Дроздова Ю. Концептуальні підходи до визначення «Soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. «Soft skills» — невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті». Київ.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. 90 с.
5. Загвязинский В. Теория обучения: Современная интерпретация: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. 2-е изд., испр. Москва: Академия, 2004. 192 с.
6. Иванова Л., Скорнякова О. «Soft skills» як важлива складова конкурентоспроможності фахівця з інформаційних технологій. *Молодий вчений*. 2018. № 12 (64). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/12/22.pdf>
7. Ивонина А., Чуланова О., Давлетшина Ю. Современные направления теоретических и методических разработок в области управления: роль soft skills и hard skills в профессиональном и карьерном развитии сотрудников. *Науковедение*. 2017. № 1. С. 1-18.
8. Карапетян А. Аналіз SWOT як інструмент оцінювання та розвитку «Soft skills» студентів немовних спеціальностей у процесі навчання іноземної мови. *Педагогічні науки*. 2017. № 135. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/24201/1/KARAPETYAN%20ALINA.pdf>
9. Коваль К. Розвиток «Soft skills» у студентів — один з важливих чинників працевлаштування. Вісник Вінницького політехнічного інституту. 2015. № 2. URL: <https://visnyk.vntu.edu.ua/index.php/visnyk/article/view/827>

10. Коляда Н., Кравченко О. Практичний досвід формування «Soft skills» в умовах закладу вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 27, Т. 3. URL: <http://journals.urau.ua/index.php/2308-4855/article/view/203686>

11. Корнюш Г. Формування м'яких навичок у студентів закладів вищої освіти в контексті навчання іноземних мов. Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти. 2020. Вип. 36. URL: <https://periodicals.karazin.ua/language-teaching/article/download/.../14567/>

12. Наход С. Значущість «Soft skills» для професійного становлення майбутніх фахівців соціономічних професій. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. Вип. 63. [URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/23921/1/Nakhod%20S.%20%D0%90..pdf>]

13. Осипова С., Гафурова Н., Рудницький Є. Формирование Soft skills в условиях социально общественных практик студентов при реализации образовательной программы в идеологии Международной инициативы CDIO. Перспективы науки и образования. 2019. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-soft-skills-v-usloviyah-sotsialno-obshchestvennyh-praktik-studentov-pri-realizatsii-obrazovatelnoy-programmy-v-ideologii>

14. П'ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: навч.-метод. посіб. для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Вид. центр ЛНУ, 2003. 55 с.

15. Соболева С. Формування соціальної компетентності майбутніх фахівців з економіки у процесі викладання соціально-гуманітарних дисциплін. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 2 (76). URL: <https://pedscience.sspu.sumy.ua/wp-content/uploads/2018/05/21-1.pdf>

16. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування Soft skills у студентів юридичного профілю. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_2_24